

บทความวิจัย

**การอนุรักษ์ปลาสามน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยมิติทางกฎหมาย
และการมีส่วนร่วมของประชาชน***

Conservation of Three-Water Fish in Songkhla Lake Basin by Legal
Dimension and Public Participation

เอกราช สุวรรณรัตน์¹

Aekkarach Suwannarat²

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

เลขที่ 222 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210

Faculty of Law, Thaksin University Phattalung Campus, 222 Moo 2

Baanpraow Sub-district, Phapayom district, Phattalung Province 93150

* Corresponding author E-mail: aekadvance89@hotmail.com

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิจัย เรื่อง การอนุรักษ์ปลาสามน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยมิติทางกฎหมายและการมีส่วนร่วมของประชาชน, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, พ.ศ. 2563

¹ อาจารย์เอกราช สุวรรณรัตน์ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

² Mr.Aekkarach Suwannarat Instructor, Faculty of Law, Thaksin University

จารุวรรณ ชูสงค์³

Jaruwan Choosong⁴

สำนักส่งเสริมการบริการวิชาการและภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ
วิทยาเขตพัทลุง เลขที่ 170 หมู่ที่ 6 ตำบลพนางตุง อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง 93150

Office for Promotion of Technological Services and Local Wisdom,
Thaksin University, Phattalung Campus, 170 Moo 6 Panangtung Sub-district,
Kulkanun district, Phattalung Province 93150

E-mail: vespa4843@hotmail.co.th

ศิริชัย กุมารจันทร์⁵

Sirichai Kumanjan⁶

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตพัทลุง

เลขที่ 222 หมู่ 2 ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง 93210

Faculty of Law, Thaksin University Phattalung Campus, 222 Moo 2
Baanpraow Sub-district, Phapayom district, Phattalung Province 93150

E-mail: sirichai@tsu.ac.th

³ นางสาวจารุวรรณ ชูสงค์ นักวิชาการ สำนักส่งเสริมการบริการวิชาการและภูมิปัญญาชุมชน มหาวิทยาลัยทักษิณ

⁴ MissJaruwan Choosong Academic Staff, Office for Promotion of Technological Services and Local Wisdom

⁵ อาจารย์ศิริชัย กุมารจันทร์ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

⁶ Mr.Sirichai Kumanjan Instructor, Faculty of Law, Thaksin University

ภุริทัต สิงหเสม⁷

Phurithat Singhasem, Ph.D.⁸

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา

เลขที่ 140 หมู่ 4 ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา 90000

Faculty of Education, Thaksin University Songkhla Campus, 140 Moo 4

Khoarobchang Sub-district, Muang district, Songkhla Province 90000.

E-mail: phurithat@tsu.ac.th

วันที่รับบทความ : 7 ตุลาคม 2563 วันที่แก้ไขบทความ : 27 พฤศจิกายน 2563

วันที่ตอบรับ : 4 กุมภาพันธ์ 2564 วันที่เผยแพร่ : 30 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปลาสามน้ำในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลานั้นว่า เป็นสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่อยู่คู่กับคนกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามาช้านาน ด้วยความโดดเด่นในเรื่องรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์ สะท้อนถึงวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นคนกลุ่มน้ำที่ใช้สอยประโยชน์จากทรัพยากรระบบนิเวศน์สามน้ำ คือ เค็ม จืด กล่อย เมื่อความเจริญเกิดขึ้น ชุมชนเมืองขยายตัว ทะเลสาบสงขลาเสื่อมโทรมลง กอปรกับนโยบายของรัฐหลายอย่างที่ไม่สอดคล้องกับภูมิวนิเวศน์ดั้งเดิมของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การจับปลาสามน้ำในปริมาณมากแต่ปลาดังกล่าวลดลง กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ซึ่งให้อำนาจเจ้าหน้าที่ หน่วยงาน และองค์กรที่มีอยู่ในขณะนี้ไม่เอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์ปลาสามน้ำให้ยั่งยืนได้

⁷ อาจารย์ภุริทัต สิงหเสม อาจารย์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

⁸ Mr.Phurithat Singhasem Instructor, Faculty of Education, Thaksin University

เมื่อศึกษาพบว่า พื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทั้งในแง่มิติทางกฎหมายและมิติทางสังคม บริบทลักษณะของชุมชนที่มีความจำเพาะและเกี่ยวพันกันในแง่ของอำนาจหน้าที่ นำมาซึ่งการศึกษากฎหมายที่เหมาะสมกับลักษณะของแต่ละพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล เป็นต้น ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ คือ มีกฎหมายและหน่วยงานที่รับผิดชอบแยกตามภารกิจขององค์กร บางอย่างทับซ้อน บางอย่างเป็นช่องว่างทำให้เกิดปัญหาได้

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะควรแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ควบคู่กับการส่งเสริมมิติทางสังคม คือ การสร้างจิตสำนึกให้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญ อันจะทำให้การอนุรักษ์ยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: การอนุรักษ์ปลาสามน้ำ, ทะเลสาบสงขลา, มิติทางกฎหมาย, การมีส่วนร่วมของประชาชน, การสร้างจิตสำนึก

Abstract

An amphidromous fish in Songkhla Lake Basin is considered as an economic aquatic animal that has been a part of the ecological resources of Songkhla Lake Basin for a long time. Its distinctive and unique flavor reflects the indigenous traditional way of life: the locals have taken advantage of the euryhaline resource. When the prosperity arose and urbanization communities increased, along with many state policies that are inconsistent with the traditional landscape of Songkhla Lake Basin, the lake ecology has deteriorated. The euryhaline fish were caught in large quantities; however, the number of fish in the ecosystem were reduced significantly according to the current conservation of wildlife acts and policies which remain underdeveloped and cannot be enforced to sustain the angular momentum of euryhaline fish.

The study found that areas differ in both legal and social dimensions: the characteristic of the particular community is specific and interrelated in terms of authority. It initiates a localisation of a legal study to be suitable for the ecosystem of a peculiar district regardless of the sub-district administration organization, municipality, etc.

The problems synchronised the separated legislation and management which either overlapped or segregated. The conservation act should be revised in accordance with the local circumstances, along with promoting the social dimension: to raise awareness on the importance of the conservation among the people of all sectors in order to sustain the ecology.

Keywords: Conservation, an euryhaline fish, legal aspect, social dimension, conscience development

ความนำ

“ปลาสามน้ำ” (Amphidromous fish) หมายถึง ปลาที่อาศัยในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในระบบนิเวศ 3 แบบ คือ ระบบนิเวศน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็มแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่และฤดูกาล ระบบนิเวศของปลาสามน้ำจะเป็นระบบนิเวศที่มีการผสมผสานของน้ำเค็มและน้ำจืดในสัดส่วนที่ต่างกันในแต่ละฤดูกาลเป็นระบบนิเวศน้ำกร่อยในระยะเวลาเกือบตลอดทั้งปี มีความเค็มน้ำอยู่ในช่วง 0-23 ppt. ขอบเขตพื้นที่การวิจัยครั้งนี้ศึกษาพื้นที่นิเวศน์ปลาสามน้ำในพื้นที่ทะเลสาบตอนบน (อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา) ทะเลสาบสงขลาตอนกลาง (อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา) และทะเลสาบตอนล่าง (อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง) ซึ่งมีปลา สามน้ำที่สำคัญโดยเฉพาะปลาเศรษฐกิจ เช่น ปลาซีตังหรือปลาตะกรับ ปลากระบอก ปลากระดี่ ปลาหมอ ปลาทองเทียวเกล็ดใหญ่ และปลาดุกทะเล กลุ่มสายพันธุ์ปลากดต่าง ๆ เป็นต้น พื้นที่ลุ่ม

น้ำทะเลสาบสงขลาถือเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยสำคัญสำหรับการอาศัยของปลาสามน้ำ ซึ่งเป็นปลาที่มีอัตลักษณ์จำเพาะ ปลาสามน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเลี้ยงชื่อ ถึงรสชาติที่มีความอร่อยมีเอกลักษณ์เฉพาะทะเลสาบสงขลา

ความต้องการบริโภคดังกล่าวและมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สูงทำให้ปลาสามน้ำ ที่เป็นปลาเศรษฐกิจเหล่านี้มีจำนวนลดลงอย่างน่าเป็นห่วง ไม่ว่าจะเป็นการจับปลาในฤดู วางไข่ (ปลามีไข่เป็นที่ยอมรับโรค) หรือจับในขณะที่ยังไม่โตเต็มวัยเนื่องจากความต้องการ ของตลาดมีสูง หรือแม้แต่สภาพสิ่งแวดล้อมระบบนิเวศของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่เปลี่ยนแปลงไป คุณภาพของน้ำลดลง สารพิษปนเปื้อนในลุ่มน้ำอันมาจากกลุ่มน้ำต่าง ๆ ที่คอยเติมน้ำในทะเลสาบสงขลา การขยายตัวของชุมชน ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและที่สำคัญ คือ แหล่งอาหารดั้งเดิมที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของคน ลุ่มน้ำ คือ ปลาสามน้ำที่หล่อเลี้ยงมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ จนมีชื่อเสียงในปัจจุบันซึ่งเป็นที่ นิยมบริโภคของคนโดยทั่วไป

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นการศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ปลาสามน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำ ทะเลสาบสงขลา โดยมีทิศทางกฎหมายและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน⁹ เพื่อเป็น ทางออกในการแก้ปัญหาการอนุรักษ์ปลาสามน้ำในพื้นที่ต้นแบบที่ชุมชนโคกเมือง ตำบล บางเหริ่ง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา ชุมชนบ้านใหม่ อำเภอลี้งหนคร จังหวัดสงขลา และชุมชนเกาะนางคำ อำเภอบางปะยูณ จังหวัดสงขลา โดยเริ่มจากการศึกษาปัญหา ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของชุมชนดังกล่าว ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา¹⁰ โครงสร้างของ ชุมชน องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์ปลาสามน้ำที่เป็นปลา

⁹ กิตติศักดิ์ ปรกติ, สิทธิของบุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน, (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาล รัฐธรรมนูญ, 2550).

¹⁰ กรกฎ ทองชะโชค และคณะ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปาดน้ำในลุ่มน้ำ ทะเลสาบสงขลา (รายงานผลการวิจัย) (สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2559).

เศรษฐกิจที่สำคัญเสนอเป็นแนวทางให้หน่วยงานผู้มีอำนาจหน้าที่ผลักดันให้เกิดนโยบายในการอนุรักษ์ปลาสามน้ำ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต่อไป

โครงสร้างของชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พันธุ์ปลาสามน้ำ ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาในพื้นที่ดังต่อไปนี้ 1) ชุมชนโคกเมือง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา 2) ชุมชนบ้านใหม่ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา และ 3) ชุมชนเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

โดยผู้วิจัยกล่าวถึงพื้นที่ดังกล่าวตามลำดับต่อไปนี้

1. ชุมชนบ้านโคก ตำบลบางเหรียง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ซึ่งบริบทในพื้นที่อำเภอควนเนียงเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ซึ่งมีทำเลตั้งอยู่บนภูเขาเตี้ย ๆ หรือเนินดินที่สูงเรียงกันเป็นเนินหรือที่ภาษาท้องถิ่น เรียกว่า ควน ติดต่อกันเป็นพืด ชาวบ้านที่อยู่อาศัยเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “ควนเรียง” ตามลักษณะของควนที่เรียงติดต่อกันบนเนินดินนี้มีพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่ง คือ ต้นเนียงขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อมีการสัญจรไปมาชาวบ้านก็จะนำเอาลูกเนียงเป็นของฝากติดมือกลับไป ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นอื่น ๆ รู้กันว่า “บ้านควนเรียง” มีลูกเนียงมาก ทำให้ชื่อของหมู่บ้านควนเรียงถูกเรียกให้เพี้ยนเป็น “ควนเนียง” ไป จนติดปากชาวบ้านมาจนทุกวันนี้ ควนเนียง แต่เดิมเคยมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอ ชื่อ “รัฐภูมิ” ตั้งอยู่ที่บ้านปากบางภูมิ กิ่งอำเภอรัฐภูมิในสมัยนั้น การปกครองขึ้นอยู่กับอำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เมื่อประมาณ พ.ศ.2435 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ ชื่อว่าอำเภอรัฐภูมิ โดยใช้สถานที่ตั้งที่ว่าการอำเภออยู่ที่บ้านปากบางเช่นเดิม ในปีพ.ศ.2466 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอรัฐภูมิจากบ้านปากบางไปตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลกำแพง อำเภอรัฐภูมิ ซึ่งเป็นที่ว่าการอำเภอในปัจจุบันและได้เปลี่ยนชื่อเป็นเป็นที่ว่าการอำเภอรัตภูมิ¹¹

¹¹ เทศบาลตำบลควนเนียง, “ประวัติความเป็นมาเทศบาลควนเนียง,” <http://www.Khuanniangcity.go.th/content/information/2> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2563).

ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ที่ว่าการอำเภอรัตนภูมิ” เมื่อปี พ.ศ.2509 ขึ้นตรงต่อจังหวัดสงขลา ในปี พ.ศ. 2525 สภาตำบลรัตนภูมิ บางเหลียง ควนโสและห้วยลึก ได้มีมติเห็นพ้องกันว่าควรรวม 4 ตำบล ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ และได้เสนอเรื่องไปยังกระทรวงมหาดไทย ต่อมากระทรวงมหาดไทยจึงได้ประกาศแบ่งเขตท้องที่อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ตั้งเป็น “กิ่งอำเภอควนเนียง” ลงวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2527 โดยให้ 4 ตำบลดังกล่าวมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอควนเนียง ตั้งแต่วันที่ 2 มกราคม 2528 เป็นต้นไป กิ่งอำเภอควนเนียง มีเขตการปกครอง 4 ตำบล 41 หมู่บ้าน มีประชากร 30,354 คน มีเนื้อที่ 209 ตารางกิโลเมตร เดิมได้ใช้สถานที่ห้องสมุดประชาชนซึ่งตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลรัตนภูมิ เป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอควนเนียงชั่วคราว ตั้งแต่วันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2528 เรื่อยมาจนกระทั่งได้ก่อสร้างที่ว่าการอำเภอควนเนียงแล้วเสร็จ จึงได้ย้ายที่ทำการมาอยู่ ณ ที่ว่าการกิ่งอำเภอควนเนียงปัจจุบัน ตั้งแต่วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2529 ต่อจากนั้น ก็ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอควนเนียงเป็น “อำเภอควนเนียง” พ.ศ. 2533¹²

ชุมชนโคกเมือง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนที่เคยมีการอนุรักษ์ปลาสามน้ำได้สำเร็จในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่เวลาต่อมาเกิดความหยุดชะงักและขาดช่วงไป ซึ่งจะศึกษาในส่วนโครงสร้างชุมชน ไม่ว่าจะเป็นในส่วนฝ่ายปกครอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และท้องที่ ซึ่งเป็นในส่วนมิติทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างชุมชนของชุมชนโคกเมือง และในแง่มิติทางกฎหมายซึ่งประกอบด้วยกฎหมายต่าง ๆ ที่ให้อำนาจแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีความซับซ้อนในแง่โครงสร้างของกฎหมายอันมีผลให้องค์กรผู้บังคับใช้กฎหมายต่างองค์กร เกิดปัญหาในการบังคับใช้ ซึ่งขอบเขตพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือ พื้นที่หมู่ 12 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เคยทำเขตอนุรักษ์แล้วประสบความสำเร็จ แต่ต่อมาภายหลังเกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยกฐานะจากองค์การบริหารตำบลบางเหลียง เป็นเทศบาลบางเหลียง อำเภอควนเนียง ซึ่งในหมู่ 12 นี้ มีผู้ใหญ่อุดม แก้วรัตน์ เป็นผู้นำ

¹² เรื่องเดียวกัน, 11.

ชุมชนที่มีบทบาทในการทำเขตอนุรักษ์ปลาสามน้ำ รวมทั้งเขตอำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลบางเหริ่ง ฝ่ายปกครอง (นายอำเภอควนเนียง) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีขอบเขตเชิงอำนาจการปกครองในพื้นที่ดังกล่าว ทั้งนี้จากการลงพื้นที่ศึกษาวิจัยทำให้ได้ทางออกของชุมชนที่ติดขัดในเรื่องของโครงสร้างอำนาจทางกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการของกลุ่มอนุรักษ์ในพื้นที่อำเภอควนเนียงจังหวัดสงขลา โดยทางออกในส่วนนี้คือการตั้งชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.)¹³ เพื่อทำงานสอดประสานความร่วมมือกับกลุ่มอนุรักษ์ฟาร์มทะเลเดิม จากการได้ไปสัมภาษณ์ ข้อมูลจากปลัดอาวุโส ตำบลบางเหริ่ง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ราชการกรมการปกครอง และทางสำนักบริหารการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้ความในทิศทางเดียวกันว่าในเรื่องของอำนาจผู้ใหญ่บ้านถือเป็นอำนาจที่มีโดยตรงตามกฎหมาย ในการที่ใช้อำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อย และการรวมกลุ่มเป็นในลักษณะกลุ่มอนุรักษ์ฟาร์มทะเล ซึ่งถือเป็นการดำเนินการเพื่อสาธารณะประโยชน์ ย่อมมีเหตุผลเพียงพอที่จะเป็นเหตุให้ได้รับการแต่งตั้งเป็นชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน จากนั้นนายอำเภอให้ปฏิบัติหน้าที่รักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน และให้เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงาน ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ และจากเวทีคืนความรู้งานวิจัยสู่ชุมชนทางชุมชนประสงค์จัดตั้งชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน ดังกล่าว

2. ชุมชนบ้านใหม่ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนที่รวมตัวกันเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรโดยเริ่มตัวกันรวมกลุ่มเมื่อปี พ.ศ. 2557 จุดเด่นของชุมชนบ้านใหม่นี้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งของคนในชุมชนสูง สามารถรวมตัวกันจากทุกภาคส่วนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน ผู้นำศาสนา สถานศึกษาต่าง ๆ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมประมง จนตกผลึกเป็นกติกาสัญญาชุมชน สามารถใช้บังคับเพื่อการอนุรักษ์สัตว์น้ำ

¹³ “ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน” หมายความว่า ราษฎรอาสาสมัครในพื้นที่ ที่ผ่านการฝึกอบรมตามหลักสูตรชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากนายอำเภอให้ปฏิบัติหน้าที่รักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน และให้เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงาน ตามกฎหมายว่าด้วยลักษณะปกครองท้องที่ เรียกโดยย่อว่า “ชรบ.”

ในพื้นที่ได้ เป็นต้น กลุ่มอนุรักษ์ชายฝั่งและฟาร์มทะเลชุมชนบ้านใหม่หมู่ที่ 1 เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2557 สาเหตุในการรวมกลุ่มกันเนื่องมาจากทรัพยากรในพื้นที่ทะเลสาบสงขลาโดยเฉพาะอำเภอสิงหนคร ลดลงเป็นอย่างมาก วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปจากอดีต ซึ่งจากการพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชนได้เล่าว่า “แต่แรกไม่มีตด เพียงแค่ออกเลอยากกินไทรกะได้กิน เนื่อตอนไหนกะหาจากเล” ซึ่งสะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำในพื้นที่กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เป็นแหล่งอาหารที่คอยหล่อเลี้ยงผู้คนรอบ ๆ ทะเลสาบสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน ต่อมาภายหลังจากการที่บ้านเมืองเจริญขึ้นคู่ขนานกับการพัฒนาโครงการของรัฐและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อทะเลสาบสงขลาโดยเฉพาะการปิดคลองปากกระวะ ที่อำเภอรอนดง ทำให้น้ำทะเลไม่สามารถไหลเวียนในทะเลสาบตามวิถีปกติได้ ทะเลสาบตอนในจึงมีเฉพาะน้ำจืด พืชน้ำเค็มโตผิดจากวิถีธรรมชาติแต่เดิม ที่เมื่อน้ำเค็มเข้ามาผสมกับน้ำจืดจะเป็นน้ำกร่อยทำให้สัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลาหมุนเวียนกันไปตามฤดูกาล โดยในการรวมกลุ่มดังกล่าวนี้จะมีวาระในการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินงาน วาระละ 4 ปี โดยมีประธานกลุ่มทำหน้าที่เป็นผู้นำขับเคลื่อนนโยบาย โดยดูแลพื้นที่อนุรักษ์ฟาร์มทะเลทั้งสิ้นประมาณ 384 ไร่ จุดเด่นของชุมชนบ้านใหม่นี้ คือ ความเข้มแข็งของชุมชนที่สามารถสร้างกติกาสังคมจากความร่วมมือหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้านในชุมชน ผู้นำศาสนา ประธานชุมชน ประมงอำเภอ จนตกลึกเป็นกติกาสังคม (ธรรมนูญชุมชน) เพื่อใช้ในการอนุรักษ์สัตว์น้ำในพื้นที่ฟาร์มทะเล¹⁴ การอนุรักษ์ปลาได้สำเร็จไประยะหนึ่ง ต่อมาเกิดปัญหาในเรื่องการบังคับใช้กติกาสังคม สิ่งที่ชุมชนต้องการ คือ การผลักดันกติกาสังคมสู่การออกเป็นเทศบัญญัติ เพื่อให้เกิดผลการบังคับใช้ให้เป็นรูปธรรม แต่เมื่อผู้วิจัยได้ลงพื้นที่แล้วพบว่า สถานะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีเขตอำนาจในพื้นที่ชุมชนบ้านใหม่

¹⁴ กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กรมประมง, “ความเข้มแข็งของชุมชนประมงท้องถิ่น,” https://www4.fisheries.go.th/local/index.php/main/view_activities/1210/115684 (สืบค้นเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2564).

คือ เทศบาลเมืองสิงหนคร อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาล เมื่อพิจารณากฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งเทศบาลแล้วพบว่า มีปัญหาในข้อกฎหมายเช่นเดียวกับกรณีของเทศบาลตำบลบางเหรียง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ซึ่งตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ในส่วนหน้าที่ของเทศบาล¹⁵ ไม่มีบทบัญญัติใดที่บัญญัติถึงอำนาจหน้าที่ในด้านอำนาจคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นอุปสรรคที่จะออกข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อให้การรับรองกติกาชุมชนของกลุ่มอนุรักษ์ชายฝั่งและฟาร์มทะเลชุมชนบ้านใหม่หมู่ที่ 1 แต่อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการของกลุ่มอนุรักษ์ดังกล่าวยังสามารถดำเนินการในส่วนของการอนุรักษ์ได้ โดยใช้กติกาชุมชนผนวกกับความเข้มแข็งของคนในชุมชนและกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์สัตว์น้ำในพื้นที่ อีกทั้งเพิ่มภาคีไม่ว่าภาครัฐและภาคประชาสังคม เช่น ตำรวจ ฝ่ายปกครอง บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)

3. ชุมชนเกาะนางคำ อำเภอปากพะยูน เริ่มทำเขตอนุรักษ์เมื่อปี พ.ศ. 2539 ด้วยเหตุผลที่ว่าสัตว์น้ำในพื้นที่เริ่มลดน้อยลงบริบทพื้นที่อำเภอปากพะยูนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากแต่เดิมในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ การเข้ามาของอาชีพการเลี้ยงกุ้ง ตั้งแต่ยุคการเลี้ยงกุ้งกุลาดำเมื่อราว 20 กว่าปีที่แล้ว จนมาถึงยุคกุ้งขาวในปัจจุบัน การปลูกพืชเศรษฐกิจปาล์มน้ำมันทำให้พื้นที่รอบทะเลสาบสงขลาเปลี่ยนเป็นสวนปาล์ม ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง น้ำเสียที่ไม่ได้รับการบำบัดถูกปล่อยลงทะเลสาบ ส่งผลต่อจำนวนของสัตว์น้ำ โดยเฉพาะปลาสามน้ำ ในพื้นที่ซึ่งเป็นปลาเศรษฐกิจที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต ชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ที่ทำอาชีพประมงจึงรวมตัวกันและออกเป็นกติกาชุมชนโดยกติกาชุมชนของที่นี่มีความเด็ดขาดซึ่งมีข้อที่สำคัญ คือ “ห้ามจับสัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์เด็ดขาด ฝ่าฝืนยึดอุปกรณ์และเผา” ทั้งนี้กติกาดังกล่าวมิได้มี

¹⁵ พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496, มาตรา 50.

รายละเอียดปลีกย่อยอย่างเป็นทางการ การลงพื้นที่วิจัยครั้งนี้ได้สกัดประเด็นต่าง ๆ¹⁶ ที่เป็นข้อตกลงร่วมของชุมชน และผลักดันธรรมนูญชุมชน¹⁷ดังกล่าวสู่การออกเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อให้มีสถานะทางกฎหมายรองรับ อันเป็นการเสริมให้การดำเนินงานของกลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการตั้งชุด ชูรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน เพื่อเสริมการทำงานดังกล่าว ซึ่งมีหลักการเดียวกับพื้นที่ บ้านโคกเมือง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา¹⁸

ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ปลาสามน้ำในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา โดยความร่วมมือของคนในชุมชน

การศึกษาภาพรวมของ 3 พื้นที่ ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

สาเหตุที่ทำให้ปลาสามน้ำลดลง คือ 1) ที่ังขยะ อุงพลาสติก ลงทะเล 2) จับสัตว์น้ำตัวเล็ก ปลาเล็กปลาน้อย และ 3) สัตว์น้ำลดลง เกิดผลกระทบต่อชุมชนจากการที่ปลาสามน้ำในพื้นที่ลดลง คือ 1) ด้านทรัพยากรทางน้ำ และ 2) ค่าขาย

วิธีการอนุรักษ์ปลาสามน้ำในพื้นที่ที่มีการดำเนินการ มีดังนี้ 1) การสร้างบ้านปลา ทำที่อยู่ให้สัตว์น้ำ ทำบ้านปลาเลข 9 2) ปลุกต้นโกงกาง 3) ปลุกหญ้าทะเล

¹⁶ มีข้อกำหนดที่เป็นกติกาชุมชน คือ ข้อ 1. ห้ามทำการจับสัตว์น้ำโดยอุปกรณ์ประมงทุกชนิดในเขตพื้นที่อนุรักษ์ ข้อ 2. อนุญาตให้ผู้ที่จะทำการประมงรอบเขตอนุรักษ์ใช้อุปกรณ์แหได้ไม่เกิน 2 ปาก ซึ่งสามารถตั้งคนละจุดได้ข้อ 3. ในการจะจับสัตว์น้ำรอบเขตอนุรักษ์ได้นั้น ต้องยึดกติกาของกลุ่มโดยเคร่งครัด และต้องจับฉลากหมุนเวียนเพื่อเลือกจุดทำประมงโดยทั่วถึงและเป็นธรรมข้อ 4. ห้ามใช้อวนตาถี่ตามไฟเพื่อล่อปลา รวมถึงใช้ยาเบื่อและไฟฟ้าช็อต โขยหนอน โขยทับ ไถ้ง ข้อ 5. ให้ใช้อวนที่มีขนาด 4 เซนติเมตรขึ้นไปได้เท่านั้น ข้อ 6.ผู้ใดฝ่าฝืนยึดอุปกรณ์และทำลาย

¹⁷ เอกราช สุวรรณรัตน์ และคณะ, ธรรมนูญชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนกลุ่มน้ำอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาคลองท่าแนะจังหวัดพัทลุง (รายงานผลการวิจัย) . (พัทลุง: มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2561).

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, 13.

4) ทำแนวอนุรักษ์เพื่อให้ปลาวางไข่ ทำอนุรักษ์แนวชายฝั่ง 5) ตั้งกลุ่มอนุรักษ์ในชุมชน
6) ปลอยปลาลงเขตอนุรักษ์, ปลอยพันธุ์ปลา 7) ไม่ทิ้งขยะลงสู่ทะเล 8) ไม่จับสัตว์น้ำใน
เขตอนุรักษ์ 9) ไม่จับสัตว์น้ำที่กำลังวางไข่ 10) ไม่จับสัตว์น้ำที่ตัวเล็ก

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการอนุรักษ์ปลาสามน้ำในชุมชน ได้แก่ 1) การไม่
ร่วมมือของชุมชนบางส่วน ชาวบ้านบางส่วนยังคิดต่อต้าน 2) การลักลอบจับสัตว์น้ำในเขต
อนุรักษ์ เขตหวงห้าม 3) ทำลายทรัพยากรในทะเล เช่น ทิ้งขยะ ถุงพลาสติก เป็นต้น
4) ประชาชนมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน 5) คนในชุมชนไม่เข้าร่วมกลุ่มอนุรักษ์ 6) คนในชุมชน
ไม่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สัตว์น้ำตามแนวริมชายฝั่ง 7) คนในชุมชนไม่มีความเข้าใจ
ในการอนุรักษ์สัตว์น้ำ 8) คนในชุมชนไม่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์สัตว์น้ำตามแนว
ริมชายฝั่ง 9) ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ 10) ชุมชนมีความขัดแย้งกัน 11) การลักลอบ
จับสัตว์น้ำช่วงกลางคืน 12) การไม่รักษาสิ่งแวดล้อม

ถึงแม้ว่า ชุมชนล้วนมีสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติ มีสิทธิในการจับปลาดังที่กล่าว
มาแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ..จัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จาก
ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน
ตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ...”¹⁹ ซึ่งถือเป็นการรับรองสิทธิชุมชนในการบำรุงรักษา
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม²⁰ แต่ในทางปฏิบัติเมื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ
การอนุรักษ์ปลาสามน้ำ และการอนุรักษ์ทรัพยากรในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พบว่า
มีกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ดังกล่าว มีได้เอื้อต่อการดำเนินการอนุรักษ์
ของกลุ่ม และเมื่อเทียบเคียงกับบทบัญญัติในเรื่องสิทธิชุมชนกับรัฐธรรมนูญแห่ง

¹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 43.

²⁰ ศิริชัย กุมากรจันทร์ และคณะ, *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรประมง
ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา* (รายงานผลการวิจัย) (สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2559).

ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550²¹ และสิทธิการมีส่วนร่วมกับรัฐในการจัดการและใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ใน²² บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าวถือเป็นการรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อมของประชาชนโดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดการและบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมซึ่งสอดคล้องกับหลักการของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายระดับนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของชาติที่ได้รับรองสิทธิของประชาชนและเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐในการทำนุบำรุงรักษา อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกล่าวไว้ว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติที่ได้นำหลักการเรื่องสิทธิในสิ่งแวดล้อมตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้ให้การรับรองไว้ ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมมากกว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับปัจจุบัน

²¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 66 บัญญัติว่า "บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน"

²² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 67 บัญญัติว่า "สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและผลทางชีวภาพและการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีวิติได้โดยปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อม ที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของคน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม"

แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ปลาสามน้ำในพื้นที่ทะเลสาบสงขลา โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

1. พื้นที่บ้านโคกเมือง ตำบลบางเหรียง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา มีจุดเด่นในเชิงพื้นที่ คือ แกนนำกลุ่มอนุรักษ์และสมาชิก รวมถึงผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งฝ่ายปกครองในพื้นที่มีความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มของประชาชนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มาตั้งแต่ในอดีต และแกนนำดังกล่าวมีอัตลักษณ์ที่เป็นนักพัฒนาเป็นทุนเดิม มีความใส่ใจในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน เกิดการรวมกลุ่มระหว่างผู้นำในชุมชนและสมาชิกในชุมชนทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์อยู่เสมอ โดยเฉพาะในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ถือเป็นชุมชนลำดับต้น ๆ ที่มีการทำพื้นที่อนุรักษ์ฟาร์มทะเล เพื่อเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะปลาสามน้ำชนิดต่าง ๆ ที่มีจุดเด่นในเรื่องของรสชาติและมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงจนเป็นต้นแบบในการให้ชุมชนอื่นมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จนกระทั่งมีการตกผลึกจากกติกากฎบ้านสู่ธรรมนูญชุมชน แล้วได้รับการผลักดันได้รับการรองรับในฐานะเป็นกฎหมายท้องถิ่น คือ ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อครั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในขณะนั้นยังมีสถานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลบางเหรียง และใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่นนั้นเป็นกติกากฎกลางในการใช้บังคับกับการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ฟาร์มทะเลบ้านโคกเมือง ตำบลบางเหรียง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา

แต่มาถึงจุดเปลี่ยนของการดำเนินการของกลุ่มอนุรักษ์ฟาร์มทะเลทำให้เกิดข้อจำกัดในการดำเนินการของกลุ่มอนุรักษ์ดังกล่าว เมื่อมีการยกฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นเทศบาลตำบล ซึ่งมีโครงสร้างของหน่วยงานและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานเปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลมาจากกฎหมายที่เป็นฐานในการก่อตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในประเด็นนี้ถือว่าเป็นข้อจำกัดทางกฎหมายที่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานของเทศบาลตำบล และกลุ่มอนุรักษ์ฟาร์มทะเล ที่ไม่มีกฎหมายรองรับการดำเนินงานของกลุ่ม เนื่องจากข้อบัญญัติท้องถิ่นดังกล่าวสิ้นสภาพการ

ใช้บังคับไปหลังจากการเปลี่ยนแปลงสถานะขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จากกฎหมายท้องถิ่นลดลงกลับมาเป็นเพียงแค่กติกาชุมชนในระดับตั้งต้นเท่านั้น อีกทั้งยังเกิดปัญหาในการกระทบกระทั่งระหว่างผู้ที่มาลักลอบขโมยปลาในพื้นที่อนุรักษ์ฟาร์มทะเลกับกรรมการของกลุ่มอนุรักษ์ฟาร์มทะเลอยู่เสมอ โดยกรณีที่มีความร้ายแรงที่สุด คือ คดีพยายามฆ่า โดยผู้ก่อเหตุขโมยปลาในเขตอนุรักษ์ฟาร์มทะเลใช้อาวุธปืนยิงกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ฟาร์มทะเลที่เฝ้าเวรยามและพยายามห้ามปรามการลักลอบจับปลา โดยจากการศึกษาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องพบว่า ในเขตพื้นที่ที่อยู่ในรูปแบบองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาลตำบลนั้น สามารถอุดช่องว่างในเรื่องของอำนาจหน้าที่ของเทศบาลในเรื่องของอำนาจหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ โดยการอาศัยอำนาจของผู้ใหญ่บ้านตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 ในเรื่องของการรักษาความสงบเรียบร้อย มาใช้เกี่ยวกับการดูแลเขตอนุรักษ์ฟาร์มทะเลผนวกกับกฎหมายส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ที่เป็นฐานในการตั้งกลุ่มอนุรักษ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ แต่ไม่ได้ลงลึกถึงการบังคับใช้ การลงโทษผู้ฝ่าฝืนได้ครอบคลุม โดยการอุดช่องว่างในมิติทางกฎหมายในส่วนนี้ จะเป็นการเปิดช่องให้ผู้ใหญ่บ้านสามารถยื่นเรื่องเสนอต่อนายอำเภอให้มีการจัดตั้ง ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน มาใช้ในการเฝ้าเวรยามดูแลพื้นที่ฟาร์มทะเลไม่ให้คนมาลักลอบจับสัตว์น้ำ ซึ่งกรณีดังกล่าวจะคล้ายคลึงกับกรณีของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าต้นน้ำในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

2. พื้นที่ชุมชนบ้านใหม่ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา จุดเด่นของชุมชนบ้านใหม่ คือ ชุมชนมีความเข้มแข็งสูง ความสัมพันธ์มีลักษณะเครือญาติ คนต่างถิ่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนน้อย อาจจะมีบางส่วนที่เข้ามาเป็นเชยหรือสะเ้ และเนื่องจากเป็นชุมชนมุสลิม ที่มีอิทธิพลเชิงบวกจากกลุ่มผู้นำศาสนาหรือผู้นำชุมชน มีผลต่อการกำหนดกฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน แม้กลุ่มอนุรักษ์ชายฝั่งและฟาร์มทะเลชุมชนบ้านใหม่จะเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2557 มาแล้ว แต่การดำเนินการของกลุ่มดังกล่าวมีความก้าวหน้าเป็นรูปธรรมมาก โดยกติกาชุมชนที่นำมาบังคับใช้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์

น้ำนั้นได้เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตั้งแต่ชาวบ้านในชุมชน ผู้นำศาสนา ประธานชุมชนจนตกผลึกเป็นกติกาชุมชน (ธรรมนูญชุมชน) เพื่อใช้ในการอนุรักษ์สัตว์น้ำในพื้นที่ฟาร์มทะเล สิ่งที่ชุมชนประสงค์ คือ การผลักดันกติกาชุมชนสู่การออกเป็นเทศบัญญัติ เพื่อให้เกิดผลการบังคับใช้ให้เป็นรูปธรรม แต่เกิดอุปสรรคในมิติทางกฎหมาย เนื่องจากพื้นที่ชุมชนบ้านใหม่ดังกล่าวอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลเมืองสิงหนคร ซึ่งตามกฎหมายว่าด้วยเทศบาลแล้ว เทศบาลไม่มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม²³ อีกทั้งเทศบาลเมืองสิงหนครยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองสิงหนคร เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2548 ทำให้ต้องยกเลิกกำนันและผู้ใหญ่บ้านไปตามกฎหมายว่าด้วยเทศบาล ซึ่งถ้าพิจารณาในมิติกฎหมายแล้วจะพบว่าการดำเนินการของกลุ่มอนุรักษ์ฟาร์มทะเล มีฐานรองรับกติกาชุมชนอยู่ในระดับธรรมนูญชุมชนเท่านั้น การที่กลุ่มอนุรักษ์ดังกล่าวและชาวชุมชนมีความประสงค์ที่จะผลักดันกติกาของกลุ่มไปสู่การเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นย่อมไม่สอดคล้องกับสถานะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบเทศบาล เนื่องจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ได้อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาล อีกทั้งเมื่อไม่มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านในฐานะที่เป็นฝ่ายปกครองแล้ว การปฏิบัติหน้าที่ป้องกันดูแล จึงไม่ได้เป็นอำนาจของผู้ใหญ่บ้านและกำนันอีกต่อไป เหลือเพียงประมงอำเภอเท่านั้นที่สามารถบังคับใช้กฎหมายของกรมประมง ที่ถือว่าเป็นกฎหมายที่มีสถานะเป็นกฎหมายบ้านเมืองเพียงหน่วยงานเดียว เพราะฉะนั้นกติกาดังกล่าวจึงมีสถานะอยู่ในระดับธรรมนูญชุมชนเท่านั้นไม่สามารถผลักดันไปเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ไม่เป็นไปตามความประสงค์ของชุมชนและกลุ่มอนุรักษ์ ซึ่งถ้ามองในมิติทางสังคมกติกาที่เป็นธรรมนูญชุมชนที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และเป็นที่ยอมรับจนตกผลึกอาจใช้บังคับภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่ถ้าเกิดกรณีพิพาทในการทำผิดกติกาชุมชนได้เกิดจากการกระทำของบุคคลภายนอกชุมชน แล้วอ้างว่าไม่รู้ หรือทรัพยากร

²³ พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496

ในทะเลสาบเป็นของส่วนรวมทุกคนมีสิทธิเก็บกิน ก็ย่อมเกิดข้อพิพาทกันได้ และถึงแม้ในระยะนี้ยังไม่เกิดปัญหาดังกล่าวขึ้น แต่เนื่องจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของปลาสามน้ำมีมูลค่าที่สูงอาจส่งผลให้เกิดการลักลอบจับปลาสามน้ำในเขตอนุรักษ์ ในอนาคตได้จึงต้องมีการประชาสัมพันธ์ถึงกติกาชุมชนดังกล่าวให้แพร่หลาย

3. พื้นที่บ้านเกาะนางคำ อำเภอบางปะยูณ จังหวัดพัทลุง มีจุดเด่น คือ เป็นชุมชนที่มีขนาดเล็กและความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการริเริ่ม โดยในการลงพื้นที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ทางกลุ่มผู้นำชุมชนมีความประสงค์จะได้กติกาชุมชนที่เป็นรูปธรรม นอกจากกฎเหล็กของชุมชนในการอนุรักษ์ คือ “ห้ามมิให้จับสัตว์น้ำในเขตอนุรักษ์ ฝ่าฝืนยึดอุปกรณ์และเผา” โดยบริบทของพื้นที่ดังกล่าว มีความคล้ายคลึงกับชุมชนโคกเมือง กล่าวคือ สถานะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่มีฐานะเป็นเทศบาลตำบล คือ เทศบาลตำบลเกาะนางคำ และมีอุปสรรคในมิติทางกฎหมายคล้ายคลึงกับอีกทั้งสองพื้นที่ คือ ชุมชนโคกเมืองและชุมชนบ้านใหม่ ที่อยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบเทศบาล ซึ่งไม่มีอำนาจหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจะผลักดันให้เกิดเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นจึงไม่สามารถกระทำได้ แต่สำหรับชุมชนบ้านเกาะนางคำนั้นความประสงค์เพียงต้องการให้เกิดกติกาชุมชนที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมเท่านั้น ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยลงพื้นที่และทำประชาคมสามารถได้ศึกษาถึงกติกาที่ชุมชนได้กำหนด ดังนี้

ข้อ 1 ห้ามทำการจับสัตว์น้ำโดยอุปกรณ์ประมงทุกชนิดในเขตพื้นที่อนุรักษ์

ข้อ 2 อนุญาตให้ผู้ที่จะทำการประมงรอบเขตอนุรักษ์ใช้อุปกรณ์แต่ได้ไม่เกิน

2 ปาก ซึ่งสามารถตั้งคนละจุดได้

ข้อ 3 ในการจับสัตว์น้ำรอบเขตอนุรักษ์ได้นั้น ต้องยึดกติกาของกลุ่มโดยเคร่งครัด และต้องจับผลากหมุ่นเวียนเพื่อเลือกจุดทำประมงโดยทั่วถึงและเป็นธรรม

ข้อ 4 ห้ามใช้ขวานตาถี่ ตามไฟเพื่อล่าปลา รวมถึงใช้ยาเบื่อและไฟฟ้าช็อต ไซหนอน ไซทับ ไ้สูง

ข้อ 5 ให้ใช้ขวานที่มีขนาด 4 เซนติเมตรขึ้นไปเท่านั้น

ข้อ 6 ผู้ใดฝ่าฝืนยึดอุปกรณ์และทำลาย

กติกาดังกล่าวถือว่า มีสถานะในมิติทางสังคมในรูปของธรรมเนียมชุมชนที่บังคับใช้ในชุมชนในมิติสังคมเป็นหลักไม่มีสถานะเป็นกฎหมายบ้านเมืองในรูปของข้อบัญญัติท้องถิ่น ในส่วนของอำเภอปากพะยูนนั้นมีชุมชนที่ทั้งประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการกลุ่มอนุรักษ์ เช่น อนุรักษ์วิถีประมงพื้นบ้านลุ่มทะเลสาบสงขลา ชุมชนช่องฟืน²⁴ ตำบลเกาะหมาก อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย “คนจับปลา (Fisher folk)” สานต่อแนวทางการทำประมงแบบยั่งยืนอย่างมีจิตสำนึก ด้วยการเลิกใช้วนตาถี่ และอวนลาก อวนรุน รวมถึงเรือปั่นไฟในการจับสัตว์ทะเล สร้างบ้านให้แก่สัตว์น้ำวัยอ่อน ทำธนาคารปู และห้ามเรือประมงพาณิชย์เข้ามาจับสัตว์น้ำในเขตประมงชายฝั่ง หลังจากประสบภัยพิบัติพายุติเปรสชันเมื่อปี 2554 กลุ่มประมงพื้นบ้านชุมชนช่องฟืนได้รับการสนับสนุนทุนฟื้นฟูอาชีพประมงจากโครงการกองทุน समाชีพของมูลนิธิเอสซีจี พร้อมทั้งเข้าร่วมเป็นสมาชิก “ร้านคนจับปลา” ซึ่งก่อตั้งเมื่อปี 2557 ที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เป็นแห่งแรก²⁵ เพื่อทำหน้าที่ชาวประมงและผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหารทะเลสดและแปรรูปให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง ไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง โดยได้รับการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานจาก “Blue Brand Standard” ซึ่ง การันตีทั้งความสด สะอาด ปลอดภัย ไร้ฟอร์มาลิน และสนับสนุนการทำประมงที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลิตภัณฑ์เด่นของร้านคนจับปลาชุมชนช่องฟืน คือ กุ้งทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นกุ้งน้ำกร่อยเฉพาะถิ่น มีหลากหลายขนาดและสายพันธุ์ เพราะทะเลสาบสงขลาขึ้นชื่อว่า เป็น

²⁴ ทีมข่าวภูมิภาค, “ชู ‘ช่องฟืนโมเดล’ อนุรักษ์-จับสัตว์น้ำทะเลสาบสงขลา,” ไทยรัฐออนไลน์, 12 กรกฎาคม 2557. <https://www.thairath.co.th/content/435868>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2563).

²⁵ เส้นทางเศรษฐกิจออนไลน์, “จากประมงพื้นบ้านส่งตรงถึงคนกิน “ร้านคนจับปลา” การันตีสด สะอาด ไร้ฟอร์มาลิน,” https://www.sentangsedtee.com/exclusive/article_60389 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2563)

แหล่งน้ำที่มีกุ้งมากที่สุด ทางชุมชนจึงมีทั้งกุ้งสดและกุ้งแปรรูปจำหน่าย ได้แก่ กุ้งหวาน กุ้งแห้ง มันกุ้ง และน้ำพริก รวมถึงสัตว์น้ำอื่น ๆ ทั้งปูและปลา เช่น ปลากะพง ปลากระบอก ปลาดุกทะเล ปลาทราย เป็นต้น ปัจจุบัน ร้านคนจับปลา มีเครือข่ายในพื้นที่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ นครศรีธรรมราช สตูล พัทลุง และตรัง อยู่ภายใต้การดูแลของ สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย ที่ไม่เพียงส่งเสริมการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังมุ่งหวังให้ชาวประมงสามารถขายสัตว์น้ำได้ในราคาที่เป็นธรรม และผู้บริโภคได้รับอาหารทะเลที่สะอาดปลอดภัยด้วย ซึ่งถือเป็นการสร้างความเข้มแข็ง ของกลุ่มโดยการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทั้งในภาคประชาสังคมและภาคธุรกิจเป็นจุดแข็ง ในการดำเนินการของกลุ่ม ในขณะที่เดียวกันอีกชุมชนหนึ่งคือชุมชนบ้านบางขน ตำบล ฝาละมี อำเภอบางปะอิน พื้นที่ของหมู่ที่ 6 อยู่ติดกับชายฝั่งทะเลสาบสงขลา แม้มีเพียง 20% ที่ยึดอาชีพประมงชายฝั่ง แต่แทบทุกคนรู้เรือนจะอาศัยทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่ง อาหารสำคัญ ด้วยการออกทะเลไปหาปลา ทว่า ช่วงราว 10 ปี ที่ผ่านมา จากเดิมที่ชาวบ้าน สามารถหาปลาได้จากริมชายฝั่ง กลายเป็นต้องออกทะเลไปไกลเกือบ 10 กิโลเมตร จึงจะได้ปลา ทำให้เพิ่มต้นทุนจากการที่ต้องใช้น้ำมันในการแล่นเรือ และจับปลา ได้ในปริมาณที่น้อย²⁶ ซึ่งชาวบ้านเริ่มรับรู้ ว่า “วิกฤติ วางกัถหรือภาษากลางเรียกว่า วางอวนไม่ได้ ไม่มีปลาให้หาแล้ว” เมื่อราวปี พ.ศ. 2556 - 2557 เริ่มมีการพูดคุยเรื่องนี้ อย่างจริงจังโดยใช้โอกาสการประชุมหมู่บ้านแต่ละเดือนแจ้งว่า “บ้านเรามีทะเล แต่ทรัพยากร น้อยลง เพราะไม่มีการจัดการที่ดี” สร้างแรงกระตุ้นให้ชาวบ้านช่วยกันฟื้นฟูทะเลสาบ สงขลาให้กลับมา มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์เช่นเดิม²⁷ ปี พ.ศ. 2558 เกิดเป็นมติ 2 หมู่บ้าน

²⁶ พวงชมพู ประเสริฐ, “เขตอนุรักษ์สัตว์น้ำบางขน” พลิกฟื้น...ทะเลสาบสงขลา แหล่ง อาหารสำคัญชาวบ้าน,” กรุงเทพธุรกิจ, 1 ตุลาคม 2562. <https://www.Bangkokbiznews.com/news/detail/849207>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2563).

²⁷ สมาคมชาวประมงรักษ์ทะเลสาบ, “พื้นเลให้สมบูรณ์ด้วยเขตอนุรักษ์ พื้นที่ทะเลสาบ สงขลาตอนกลาง จังหวัดพัทลุง,” <https://happynetwork.org/project/3693>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2563).

ในพื้นที่หมู่ 6 ที่เห็นพ้องต้องกันที่จะกำหนด “เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำบ้านบางขน” ระยะจากริมตลิ่งออกไปในทะเลสาบ 500 เมตร โดยแบ่งเป็น 2 โซน คือ โซนที่ 1 ห้ามทำประมงด้วยเครื่องมือทุกชนิด เพื่อเป็นแหล่งอนุบาลและขยายพันธุ์ปลา และโซนที่ 2 อนุโลมให้สามารถใช้เครื่องมือขนาดเล็กหาปลาเพื่อยังชีพเป็นมื้ออาหารในครอบครัวได้ อาสาสมัครประมงบ้านบางขนกว่า 15 คน ยังใช้เวลาว่างร่วมกันทำ “บ้านปลา” ไว้กลางทะเล เพื่อให้ปลาอาศัยเป็นแหล่งอนุบาลปลาด้วย แต่เมื่อช่วงต้นปีที่ผ่านมาเกิดความขัดแย้งในชุมชนเนื่องจากมูลค่าของปลาสามน้ำมีปริมาณสูงเกิดการฝ่าฝืนกติกาชุมชน ทำให้การรวมกลุ่มดังกล่าวเกิดการหยุดชะงักไป

บทส่งท้าย

เนื่องจากระยะเวลาการดำเนินงานของโครงการวิจัยขึ้นนี้มีระยะเวลาดำเนินการเพียงหนึ่งปี ในเรื่องมิติทางสังคม เพื่อความยั่งยืนยังมีความจำเป็นที่จะต้องติดตามการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การสร้างองค์ความรู้ในเรื่องของการอนุรักษ์โดยเพิ่มมิติทางกฎหมาย การสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรกลุ่มอนุรักษ์กับพันธมิตรอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐที่เป็นผู้มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย ภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษาที่สำคัญรัฐต้องมีความจริงจังในการบังคับใช้กฎหมาย และในการกำหนดนโยบายที่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมรัฐต้องมองในหลายมิติ ซึ่งจากกรณีการศึกษางานวิจัยฉบับนี้จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในช่วง 30 ถึง 40 ปีที่ผ่านมา เป็นผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินนโยบายของรัฐที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเม็ดเงินจากการเจริญเติบโตดังกล่าวอาจตกอยู่กับผู้ประกอบการหรือผู้ที่มิอาจเกี่ยวข้องกับธุรกิจดังกล่าวที่เป็นเพียงคนกลุ่มน้อย แต่ผลกระทบวงกว้างที่เกิดขึ้นในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลากระทบต่อผู้คนลุ่มน้ำอย่างมหาศาล วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต โครงสร้างทางสังคม ซึ่งไม่สามารถประเมินเป็นมูลค่าได้

สังเกตได้ว่า ความสำเร็จหรือล้มเหลวที่เกิดขึ้นของแต่ละพื้นที่เกิดจากบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ บางพื้นที่ใช้เพียงระดับกติกาชุมชนไม่จำเป็นต้องถึงระดับกฎหมายบ้านเมือง

แต่สามารถนำกติกาดังกล่าวมาใช้บังคับในการดำเนินการของกลุ่ม ซึ่งแสดงว่ามีมิติทางสังคมที่เข้มแข็งพอที่จะสามารถบริหารจัดการชุมชนและกลุ่มอนุรักษ์ในพื้นที่ อันเกิดมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง²⁸ แต่หากพื้นที่ใดสามารถผลักดันให้กติกาชุมชนเกิดเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นได้ ซึ่งจะต้องเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายรับรองไว้โดยตรง จากการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้พบว่า มีเพียงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบลเท่านั้นที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในระดับเทศบาลตำบลถึงแม้จะไม่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ก็ใช้กลไกของฝ่ายปกครอง คือ อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในการใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองพื้นที่ พ.ศ. 2457 ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน เป็นการอุดช่องว่างของมิติทางกฎหมายในส่วนนี้ ส่วนพื้นที่ที่อยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่มีโดยตรง เพราะฉะนั้นกติกาชุมชนที่เป็นลักษณะของธรรมนูญชุมชนนั้น จะต้องอาศัยความเข้มแข็งของมิติทางสังคมอย่างแท้จริงและต้องเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการร่วมกันสร้างกติกาชุมชนดังกล่าวขึ้นมา

โดยลักษณะของชุมชนทั้งสามพื้นที่นี้สะท้อนบริบทของชุมชนที่มีโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สามารถออกข้อบัญญัติได้และมี กำนันผู้ใหญ่บ้าน มีอำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อย เทศบาลตำบล ไม่สามารถออกข้อบัญญัติท้องถิ่นได้แต่มีกำนันผู้ใหญ่บ้านสามารถร่วมในการรักษาความสงบเรียบร้อยได้ เทศบาลเมือง ไม่สามารถออกข้อบังคับได้ และไม่มีกำนันผู้ใหญ่บ้านในการรักษาความสงบเรียบร้อย และเหนือสิ่งอื่นใด คือ ความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีมิติ

²⁸ เครตัน เจมส์ แอล, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์, (กรุงเทพฯ :ศูนย์สันติวิธีเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า, 2543).

การมีส่วนร่วมของชุมชนจากทุกภาคส่วน ที่จะให้การอนุรักษ์ปลาสามน้ำ ในพื้นที่อื่น ๆ ของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นำมาปรับใช้ในการอนุรักษ์ปลาสามน้ำ ให้เข้ากับบริบทกับชุมชนหรือเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ควรแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ให้ชัดเจนและสอดคล้องในเรื่องอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานผู้บังคับใช้ในพื้นที่ โดยตั้งแต่ในระบอบรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายระดับพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริม สนับสนุนในสิทธิชุมชนหรือสิทธิในท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ควบคู่กับการส่งเสริมมิติทางสังคม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในกระบวนการการสร้างจิตสำนึกให้ทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญ อันจะทำให้การอนุรักษ์ยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรกฎ ทองชะโชค และคณะ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าต้นน้ำในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (รายงานผลการวิจัย) สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2559.
- กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กรมประมง. “ความเข้มแข็งของชุมชนประมงท้องถิ่น.” https://www4.fisheries.go.th/local/index.php/main/view_activities/1210/115684 (สืบค้นเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2564).
- กิตติศักดิ์ ปรกติ. สิทธิของบุคคลซึ่งรวมตัวกันเป็นชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2550.
- เครตัน เจมต์ แอล. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์, กรุงเทพฯ: ศูนย์สันติวิธีเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย สถาบันพระปกเกล้า, 2543.
- ทีมข่าวภูมิภาค. “ชู ‘ช่องฟินโมเดล’ อนุรักษ์-จับสัตว์น้ำทะเลสาบสงขลา.” ไทยรัฐออนไลน์, 12 กรกฎาคม 2557. <https://www.thairath.co.th/content/435868>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2563).

เทศบาลตำบลควนเนียง. “ประวัติความเป็นมาเทศบาลควนเนียง.” <http://www.Khuan-niangcity.go.th/content/information/2> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2563).

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496

พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496, มาตรา 50.

พวงชมพู ประเสริฐ. ““เขตอนุรักษ์สัตว์น้ำบางขุน” พลิกฟื้น...ทะเลสาบสงขลา แหล่งอาหารสำคัญชาวบ้าน.” กรุงเทพฯธุรกิจ, 1 ตุลาคม 2562. <https://www.Bangkokbiznews.com/news/detail/849207>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2563).

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 67.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 66.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 43.

ศิริชัย กุมารจันทร์ และคณะ. *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา* (รายงานผลการวิจัย) สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2559.

สมาคมชาวประมงรักษ์ทะเลสาบ. “ฟื้นฟูให้สมบูรณ์ด้วยเขตอนุรักษ์ พื้นที่ทะเลสาบสงขลาตอนกลาง จังหวัดพัทลุง.” <https://happynetwork.org/project/3693>. (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2563).

เส้นทางเศรษฐกิจออนไลน์. “จากประมงพื้นบ้านส่งตรงถึงคนกิน “ร้านคนจับปลา” การันตีสด สะอาด ไร้ฟอร์มาลิน.” https://www.sentangsedtee.com/exclusive/article_60389 (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2563)

เอกราช สุวรรณรัตน์ และคณะ. *ธรรมนูญชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตคนลุ่มน้ำอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาคลองท่าแนะจังหวัดพัทลุง* (รายงานผลการวิจัย) .พัทลุง: มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2561.

References

- Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2540 (1997), Section 67.
- Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560 (2017), Section 43.
- Constitution of the Kingdom of Thailand, BE 2550 (2007), Section 66.
- Ekkarat Suwannarat et al. Community Statute and Participatory Water Management for Sustainable Improvement of Watershed People's Quality of Life: Case Study of Tha Nae Canal, Phatthalung Province. (Research report). Phatthalung: Thaksin University, 2018.
- Fishermen's Lake Conservation Association "Rehabilitation of Central Songkhla Lake, Phatthalung Province with Natural Resources Conservation Areas." <https://happynetwork.org/project/3693>. (Retrieved 8 March 2020).
- James L. Creighton. The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement. Translated by Wanchai Wattanasap, Bangkok: Center for Peace and Democracy Development, King Prajadhipok's Institute, 2000.
- Khuan Niang Sub-District Municipality. "History of Khuan Niang Municipality." <http://www.Khuanniangcity.go.th/content/information/2> (Retrieved 1 October 2020).
- Kittisak Pokkati. The Rights of People Assembling into Community. Bangkok: Office of the Constitutional Court, 2007.
- Korakot Thongkhachok et al. Public Participation in Watershed Forest Management in Songkhla Lake Basin (Research Report) Songkhla: Thaksin University, 2016.
- Municipality Act, B.E. 2496 (1953), Section 50.

Municipality Act, B.E. 2496 (1953).

Online Way of Millionaire. “From Local Fisheries to Customer Directly ‘Fish Catcher Restaurant’” Fresh, Clean, Formalin-Free.” https://www.sentangsedtee.com/exclusive/article_60389 (Retrieved 1 October 2020)

Phuangchompoo Prasert. “‘Bang Khwan Marine Life Conservation Area’ Rehabilitate...Songkhla Lake, Key Food Resource for Villagers.” Krungthepturakij, 1 October 2019. <https://www.Bangkokbiznews.com/news/detail/849207>. (Retrieved 8 March 2020).

Publication and Public Relations Section, Department of Fisheries. “Strength of Local Fishing Communities.” https://www4.fisheries.go.th/local/In dex.php/main/view_activities/1210/115684 (Retrieved 13 August 2021).

Regional News Crew. “‘Chong Feun Model’ Conservation-Fishing in Songkhla Lake.” Thairath Online, 12 July 2014. <https://www.thairath.co.th/content/435868>. (Retrieved 8 March 2020).

Sirichai Kumarchan et al. Public Participation in Fisheries Resource Management in Songkhla Lake Basin (Research Report) Songkhla: Thaksin University, 2016.